

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.01.2004, sp. zn. 30 Cdo 1847/2002, ECLI:CZ:NS:2004:30.CDO.1847.2002.1

Číslo: 61/2005

Právní věta: Povolal-li zůstavitel za dědice svého členského podílu v bytovém družstvu více osob, není to samo o sobě důvodem neplatnosti jeho závěti. Usnesení o podmínkách dědického práva ve smyslu ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. je usnesením ve věci samé.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.01.2004

Spisová značka: 30 Cdo 1847/2002

Číslo rozhodnutí: 61

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Dědictví

Předpisy: § 477 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 482 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 700 odst. 3 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 706 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 707 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Obvodní soud pro Prahu 1 usnesením ze dne 19. 2. 2001 zahájil řízení o dědictví po D. V., zemřelé 7. 1. 2001 (dále též jen „zůstavitelka“). Provedením úkonů v řízení o dědictví pověřil podle ustanovení § 38 o. s. ř. notáře JUDr. R. H.

Usnesením ze dne 13. 11. 2001 O b v o d n í s o u d pro Prahu 1 rozhodl, že „považuje za závětní dědice“ zůstavitelky A. Š.-V., I. B., E. Č., MUDr. Ž. M., E. V., J. V., Ing. O. V., MUDr. L. Š., MUDr. M. Z. „tak, jak jsou uvedeni ve vlastnoruční závěti zůstavitelky ze dne 17. 5. 1999,“ a A. Š.-V. „tak, jak je uvedena ve vlastnoruční závěti zůstavitelky ze dne 7. 5. 1973 ohledně ostatního majetku zůstavitelky, který není obsažen v závěti ze dne 17. 5. 1999.“ Vycházel ze zjištění, že A. Š.-V. „neuznala závěť ze dne 17. 5. 1999 za platnou v části, kde zůstavitelka odkazuje svůj členský podíl v SBD Z. více dědicům.“ Dospěl k závěru, že okolnost, že zůstavitelka v závěti „nakládá se svým členským podílem způsobem neslučitelným se zákonnou úpravou, „ve svém důsledku nezpůsobuje neplatnost závěti v této části.“

K odvolání A. Š.-V. M ě s t s k ý s o u d v Praze usnesením ze dne 29. 3. 2002 usnesení soudu prvního stupně jako věcně správné potvrdil. Dospěl shodně se soudem prvního stupně k závěru, že „ustanoví-

li zůstavitel v závěti více dědiců za dědice svého podílu v bytovém družstvu, nelze takové ustanovení závěti považovat za neplatné pro rozpor se zákonem.“

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podala A. Š.-V. dovolání. Přípustnost dovolání dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Zásadní význam napadeného rozhodnutí spatřuje v tom, že odvolací soud „zaujal právní názor, že je platná závěť zůstavitelky, pokud určila dědičkami svého „družstevního bytu tři osoby“, přičemž tato právní otázka je odvolacími soudy řešena rozdílně a dovolacím soudem dosud řešena nebyla. Vytýká odvolacímu soudu nesprávné právní posouzení věci, „když dospěl k závěru, že ustanovení závěti ze dne 17. 5. 1999, pokud zůstavitelka určuje, že její podíl v bytovém družstvu nabývají tři osoby, je platné, i když je v rozporu s ustanovením § 706 odst. 2 obč. zák.“ Závěť zůstavitelky ze dne 17. 5. 1999 je, podle názoru dovolatelky, v uvedené části neplatná právě „pro rozpor s ustanovením § 706 odst. 2 obč. zák.“ stejně tak, jako by byla neplatná „dědická dohoda, podle níž by podíl v bytovém družstvu nabyly tři dědičky.“ Navrhuje, aby dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu i rozhodnutí soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé (§ 237 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.), jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (§ 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), nebo jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.).

Dovolání je také přípustné proti usnesení odvolacího soudu, jímž bylo změněno usnesení soudu prvního stupně nebo jímž bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším usnesení proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější usnesení zrušil, anebo jímž bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně, jestliže dovolání není jinak přípustné a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené usnesení má po právní stránce zásadní význam, a to v případech, kdy usnesením odvolacího soudu bylo potvrzeno nebo změněno usnesení soudu prvního stupně, kterým bylo rozhodnuto o žalobě na obnovu řízení, o zamítnutí návrhu na změnu rozhodnutí podle ustanovení § 235h odst. 1, věty druhé, o. s. ř., ve věci konkursu a vyrovnání, o žalobě pro zmatečnost, o návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí, ve věci zastavení výkonu rozhodnutí, ve věci udělení příklepu ve výkonu rozhodnutí, o rozvrhu rozdělované podstaty ve výkonu rozhodnutí nebo o povinnostech vydražitele uvedeného v ustanoveních § 336m odst. 2 (§ 336n) a v § 338za o. s. ř. (§ 238 a § 238a o. s. ř.).

Dovolání je rovněž přípustné proti usnesení odvolacího soudu, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně zrušeno a řízení zastaveno, popřípadě věc byla postoupena orgánu, do jehož pravomoci náleží (§ 239 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.), jímž bylo v průběhu odvolacího řízení rozhodnuto o tom, kdo je procesním nástupcem účastníka, o zastavení řízení podle ustanovení § 107 odst. 5 o. s. ř., o vstupu do řízení na místo dosavadního účastníka podle ustanovení § 107a o. s. ř., o přistoupení dalšího účastníka podle ustanovení § 92 odst. 1 o. s. ř. a o záměně účastníka podle ustanovení § 92 odst. 2 o. s. ř. (§ 239 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), jímž bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně o zastavení

řízení podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. (§ 239 odst. 2 písm. a/ o. s. ř.), jímž bylo potvrzeno nebo změněno usnesení soudu prvního stupně, kterým bylo rozhodnuto o tom, kdo je procesním nástupcem účastníka, o zastavení řízení podle ustanovení § 107 odst. 5 o. s. ř., o vstupu do řízení na místo dosavadního účastníka podle ustanovení § 107a o. s. ř., o přistoupení dalšího účastníka podle ustanovení § 92 odst. 1 o. s. ř. a o záměně účastníka podle ustanovení § 92 odst. 2 o. s. ř. (§ 239 odst. 2 písm. b/ o. s. ř.), nebo jímž bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí návrhu (žaloby), ledaže by byl odmítnut návrh na předběžné opatření podle ustanovení § 75a o. s. ř. (§ 239 odst. 3 o. s. ř.).

Ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř. podmiňuje přípustnost dovolání proti usnesení odvolacího soudu tím, že jde o usnesení ve věci samé.

Pojem „věc sama“ je právní teorií i soudní praxí vykládán jako věc, která je tím předmětem, pro který se řízení vede. V řízení o dědictví jde o to, aby rozhodnutím soudu byly deklarovány právní vztahy vzniklé v důsledku smrti zůstavitele. Věcí samou jsou zde práva a povinnosti majetkové povahy ve svém souhrnu tvořící dědictví po zůstaviteli.

Podle ustanovení § 175b, věty první, o. s. ř. účastníky řízení jsou ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát.

Účastníky řízení o dědictví jsou navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje (§ 94 odst. 2 o. s. ř.). Zákon účastníky řízení o dědictví označuje v ustanovení § 175b o. s. ř. Účastenství v dědickém řízení v tomto případě odráží hmotné dědické právo a směřuje k tomu, aby byla zjištěna osoba, která skutečně vstoupí do práv a povinností zůstavitele, popřípadě aby bylo zjištěno, že zůstavitel nemá dědice, který by nabyl dědictví, a že proto dědictví musí ve smyslu § 462 obč. zák. připadnout státu.

Podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř., jestliže někdo před potvrzením nabytí dědictví tvrdí, že je dědicem, a popírá právo jiného dědice, který dědictví neodmítl, vyšetří soud podmínky dědického práva obou a jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem. Podle ustanovení § 175k odst. 2, věty první, o. s. ř., závisí-li však rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o smír toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou.

V posuzovaném případě - jak vyplývá z obsahu spisu - vznikl v průběhu řízení mezi účastníky spor o dědické právo (mezi účastníky je sporné, zda A. Š.-V., E. Č. a MUDr. Ž. M. jsou podle závěti pořízené zůstavitelkou dne 17. 5. 1999 dědičkami členského podílu v bytovém družstvu). Protože rozhodnutí o tomto sporu nezávisí na zjištění sporných skutečností (všechny skutečnosti potřebné pro posouzení, zda závěť zůstavitelky je z hlediska svého obsahu platným právním úkonem, jsou nesporné), správně soud prvního stupně přistoupil k vydání usnesení podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř.

Z ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. vyplývá, že soud po vyšetření podmínek dědického práva jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem. Usnesením vydaným podle tohoto ustanovení může být rozhodnuto - jak vyplývá z jeho znění - pouze o tom, s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) bude nadále jednáno jako s osobou, o níž lze mít důvodně za to, že je dědicem, a, je-li to potřebné, jaký je dědický titul této osoby (při pozitivním vymezení), popřípadě s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) nadále nebude jednáno, neboť lze mít důvodně za to, že není dědicem (při negativním vymezení). Tímto usnesením se totiž řeší (vyšetřují) podmínky dědického práva pro účely průběhu řízení a má význam jen pro vymezení účastníků řízení o dědictví; na jeho základě soud v dědickém řízení považuje za účastníka řízení ve smyslu ustanovení § 175b, věty první, o. s. ř. tu osobu, o níž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ní bude dále jednáno, popřípadě přestane považovat za účastníka řízení toho, o němž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ním nadále nebude jednáno.

I když usnesení vydané podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. nepředstavuje – jak vyplývá z výše uvedeného – konečné řešení dědického práva; o něm může být rozhodnuto jen v usnesení o dědictví (§ 175q o. s. ř.), a má proto své opodstatnění jen při nezměněném skutkovém základu věci; vyjdou-li dodatečně najevo nové skutečnosti, rozhodné pro posouzení dědického práva (a tím i pro okruh účastníků dědického řízení), ztrácí usnesení své právní účinky, je usnesením ve věci samé, neboť je jím, byť v omezeném rozsahu, rozhodováno o předmětu, pro který se dědické řízení vede.

Dovolatelka dovoláním napadá usnesení odvolacího soudu, jímž bylo usnesení soudu prvního stupně ve věci samé potvrzeno. Podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. dovolání proti tomuto výroku není přípustné, a to již proto, že ve věci nebylo soudem prvního stupně vydáno rozhodnutí ve věci samé, které by bylo odvolacím soudem zrušeno. Dovolání A. Š.-V. proti usnesení odvolacího soudu tedy může být přípustné jen při splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže dovolací soud za použití hledisek, příkladmo uvedených v ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř., dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé po právní stránce zásadní význam skutečně má.

V projednávané věci odvolací soud řešil právní otázku platnosti závěti, ustanoví-li zůstavitel dědicem svého členského podílu v bytovém družstvu více osob, tedy výkladem vztahu ustanovení § 477 odst. 1 obč. zák. a § 706 odst. 2 obč. zák., v souvislosti zejména s § 700 odst. 3 obč. zák.

Tato právní otázka dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena. Vzhledem k tomu, že její posouzení bylo pro rozhodnutí projednávané věci významné (určující), představuje napadené usnesení odvolacího soudu rozhodnutí, které má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že dovolání A. Š.-V. proti usnesení odvolacího soudu je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přípustné.

Po přezkoumání usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání A. Š.-V. není opodstatněné, a proto je zamítl.

Z odůvodnění:

V posuzovaném případě bylo z hlediska skutkového stavu zjištěno, že zůstavitelka pořídila dne 17. 5. 1999 vlastnoruční závěť, kterou odkazuje svůj členský podíl v bytovém družstvu A. Š.-V., E. Č. a MUDr. Ž. M.

Dovolatelka v dovolání vytýká odvolacímu soudu nesprávné právní posouzení věci, „když dospěl k závěru, že ustanovení závěti ze dne 17. 5. 1999, pokud zůstavitelka určuje, že její podíl v bytovém družstvu nabývají tři osoby, je platné, i když je v rozporu s ustanovením § 706 odst. 2 obč. zák.“

Podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. lze dovolání odůvodnit tím, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Právním posouzením je činnost soudu, při níž aplikuje konkrétní právní normu na zjištěný skutkový stav, tedy dovozuje ze skutkového zjištění (skutkové podstaty), jaká mají účastníci podle příslušného právního předpisu práva a povinnosti. Při aplikaci práva jde tedy o to, zda byl použit správný právní předpis a zda byl také správně vyložen.

Při posouzení platnosti závěti zůstavitelky ze dne 17. 5. 1999 je třeba podle ustanovení § 873 obč. zák. vycházet z právních předpisů účinných v době, kdy byl tento právní úkon učiněn, tj. ze zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákonů č. 58/1969 Sb., č. 131/1982 Sb., č. 94/1988 Sb., č. 188/1988 Sb., č. 87/1990 Sb., č. 105/1990 Sb. a č. 116/1990 Sb., č. 87/1991 Sb., č. 509/1991 Sb., č. 264/1992 Sb., č. 267/1994 Sb., č. 104/1995 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 89/1996 Sb., č. 227/1997 Sb., č. 91/1998 Sb., č. 165/1998 Sb..

Podle ustanovení § 476 odst. 1 obč. zák. zůstavitel může závěť buď napsat vlastní rukou, nebo ji zřídit v jiné písemné formě za účasti svědků nebo ve formě notářského zápisu. Podle ustanovení § 476 odst. 2 obč. zák. v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná.

Podle ustanovení § 476a obč. zák. vlastnoruční závěť musí být vlastní rukou napsána a podepsána, jinak je neplatná.

Podle ustanovení § 477 odst. 1 obč. zák. v závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, které jim mají připadnout. Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné.

Závěť je projev vůle, kterým zůstavitel činí pro případ své smrti pořízení o svém majetku; podstatnou obsahovou náležitostí tohoto projevu vůle je ustanovení dědice (dědiců) k celému majetku zůstavitele nebo k jeho poměrné části, popřípadě k jednotlivé věci nebo jiné hodnotě, anebo nařízení jiného způsobu naložení se zanechaným majetkem (zřízení nadace).

Jednou ze způsobilých forem, v jaké může být závěť pořízena, je závěť napsaná vlastní rukou zůstavitele (závěť holografní). Takováto závěť - má-li být platným právním úkonem - musí obsahovat obsahové náležitosti závěti napsané vlastní rukou zůstavitele a jeho vlastnoruční podpis. K náležitostem, které musí pod sankcí neplatnosti každá (tedy i holografní) závěť obsahovat, patří též uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla podepsána.

Podle ustanovení § 706 odst. 2 obč. zák., jestliže zemře nájemce družstevního bytu a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, přechází smrtí nájemce jeho členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl.

Podle ustanovení § 700 odst. 3 obč. zák. u družstevního bytu může společný nájem vzniknout jen mezi manžely.

Nedojde-li v řízení o dědictví k dohodě dědiců podle ustanovení § 482 obč. zák., potvrdí soud nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno (§ 483 obč. zák.), i ohledně členského podílu v bytovém družstvu podle dědických podílů (§ 484, věta první, obč. zák. a § 175q odst. 1 o. s. ř.). Na dědice však v takovém případě nemůže přejít společné členství v bytovém družstvu a společný nájem družstevního bytu, protože tomu brání kogentní ustanovení § 700 odst. 3 obč. zák. a § 706 i § 707 obč. zák. (nejde-li o dědice, kteří jsou manželé). Nedohodnou-li se následně o tom, kdo z nich získá členský podíl v bytovém družstvu a kdo se stane nájemcem družstevního bytu (§ 706 odst. 2 obč. zák.), lze se žalobou domáhat, aby o tomto sporu mezi nimi rozhodl soud. Při rozhodování o takovém návrhu na zahájení řízení soud vychází zejména z ustanovení § 3, § 80, § 152, § 153 a § 157 o. s. ř. a z ustanovení § 3 odst. 1, § 139 (analogicky), § 142 (analogicky), § 489, § 511 (analogicky), § 512

(analogicky), § 700 odst. 3, § 702 odst. 1 (analogicky), § 706 odst. 2, § 707 a § 853 obč. zák. (srov. závěry formulované Nejvyšším soudem ve stanovisku ze dne 23. 3. 1995, sp. zn. [Cpjn 37/95](#), publikovaném pod číslem 31 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1995, a v rozsudku ze dne 30. 11. 1999, sp. zn. 20 Cdo 411/1999, publikovaném pod číslem 71 v časopise Soudní judikatura, ročník 2001).

Ustanovení § 700 odst. 3 obč. zák. a § 706 i § 707 obč. zák. – jak výše uvedeno – sice brání tomu, aby na více dědiců zůstavitelova členského podílu v bytovém družstvu (nejde-li o dědice, kteří jsou manželé) přešlo členství v bytovém družstvu a společný nájem družstevního bytu, nebrání však tomu, aby zůstavitel ustanovil dědici svého členského podílu v bytovém družstvu více osob. Je nepodstatné, zda větší počet osob je povolán k dědění členského podílu v bytovém družstvu zákonem či závětí; výše popsané závěry, jak má soud za daných okolností při projednání dědictví postupovat, se uplatní v případě obou dědických titulů stejně.

Konečně i v případě, že by dědici v řízení o dědictví uzavřeli dohodu o vypořádání dědictví (§ 482 odst. 1 obč. zák.), podle níž by členský podíl v bytovém družstvu nabývalo více osob, nebyl by důvod, aby soud jen z tohoto důvodu dohodu pro rozpor se zákonem neschválil (§ 482 odst. 2 obč. zák.). Schválení takové dohody by pouze založilo stejnou situaci, jaká by nastala v případě neuzavření dědické dohody, tj. potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů (§ 483, § 484, věta první, obč. zák.), tedy situaci, jejíž řešení je shora popsáno.

Protože usnesení odvolacího soudu je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správné, Nejvyšší soud dovolání A. Š.-V. podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.